

ISSN 2518-7090

НАУКОВИЙ
ВІСНИК
ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 784
Германська філологія

ЗМІСТ

Svitlana Antonyuk (Chernivtsi) Generative Linguistics: an Introduction	
Зоряна Батринчук (Чернівці) Парцеляція в системі стилістичних фігур	1
Ірина Городецька, Олеся Мусурівська (Чернівці) Сугестивні техніки маніпулятивного впливу в рекламі косметичних засобів	2
Надія Єсипенко (Чернівці) Прагмалінгвістика як напрям сучасного мовознавства	4
Олександр Колесник (Київ) На перехресті світів: мовна репрезентація концепту ЛІС у вимірі міфо-семіотики	5
Valery Mykhalenko (Ivano-Frankivsk) Translation: Cross-Cultural Communication Challenges	6
Ольга Мігорян (Чернівці) Діахронні особливості сполучуваності ЛСГ ад'єктивних твірних основ та префіксів в межах ономасіологічних категорій	7
Наталія Негрич (Чернівці) Модифікації фразеологічних одиниць: лексико-семантичний аспект	8

Олександр Колесник
(Київ)

НА ПЕРЕХРЕСТІ СВІТІВ: МОВНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ ЛІС У ВИМІРІ МІФО-СЕМІОТИКИ

У статті аналізуються номінації концепту ЛІС у мовах європейських етносів з позицій теорії міфологічно орієнтованого семіозису. Розглянуто етимологічні, лінгвокультурні та лінгвоконцептуальні особливості вербальних репрезентацій вказаного концепту. Моделювання змісту концепту й аранжування його складників здійснено у термінах некласичної логіки з використанням елементів фреймового аналізу.

Ключові слова: біоценоз, ліс, система, основа, фрактал, номінація

В статье анализируются номинации концепта ЛЕС языках европейских этносов с позиций теории мифологически ориентированного семиозиса. Рассмотрены этимологические, лингвокультурные и лингвоконцептуальные особенности вербальных репрезентаций указанного концепта. Моделирование содержания концепта и аранжировки его составляющих осуществлено в терминах неклассической логики с использованием элементом фреймового анализа.

Ключевые слова: биоценоз, лес, система, основа, фрактал, номинация

Various developments in contemporary ethnic cultures and ways of approaching the fundamental challenges that the mankind has to face impact the basic axioms responsible for configuring and "tuning" respective worldviews. The said axiomatic informational quanta are traditionally associated with myth while the irrational part of human psyche employs them as basic operators defining the range and trajectories of multi-vectored "fuzzy" categorization of the world. In the context of global transformations followed by the transition towards neo-anthropocentric, eco-centric categorization patterns the mentioned mythic axioms become reprofiled and acquire new features.

The article considers designation units denoting the concept of FOREST in various European languages. The analysis is carried out within the framework of

the myth-oriented semiosis theory. Primary attention is paid to comparative and integrating study of etymology of the concept's names. The article also considers linguo-cultural and linguo-conceptual features of the designation units representing FOREST in texts of different historic periods. The article introduces a model of the concept's contents implementing non-classical logic and elements of frame modeling. The paper highlights certain situational associative clusters of semantic features (and corresponding conceptualized informational quanta) that shape universal patterns of people's treating the FOREST. We also draw inferences regarding both MAN's auto-destructive nature and a number of paradoxes marking the interaction of MAN and FOREST as live sustainable systems.

The article employs interdisciplinary approach towards the analysis of lingual data and expands the myth-oriented semiosis theory that addresses the means of creating worldviews and alternative worlds.

Key words: *biocenose, forest, system, stem, fractal, designation*

Міждисциплінарний підхід до вивчення явищ мови та мовлення, постульований у наукових розвідках останніх років [1; 2], передбачає поступове розширення сфери наукового пошуку, а також здійснення широких інтегративних інтерпретацій даних мовного характеру, орієнтованих на виявлення зв'язків між системами різної природи й мірності [5]. Такий підхід уможливорює як вже традиційні міркування стосовно особливостей лінгвокультур і картин світу соціумів, когнітивної діяльності користувачів мовного коду, так і реконструкцію певних універсальних механізмів функціонування зазначених систем. У свою чергу, з огляду на фундаментальні трансформації цивілізаційного масштабу, відзначимо певні розбіжності між нібито "правильним" розумінням природи речей і наслідків певних видів діяльності, озвучених у "коректних" дискурсивних формулах, та поведінкових формах, що ставлять під сумнів еволюційний поступ ЛЮДИНИ як виду та відкритої системи, орієнтованої на самопідтримку, а також перспективи "світу", стани речей в якому визначаються деструктивним антропогенним чинником.

Якщо врахувати "квантову" природу мультиверсуму, до якого входять світи із різним ступенем "реальності", можна відзначити нечіткі межі між цими світами, що передбачають певне "взаємне проникнення" або накладання

реальностей, утворення певних інформаційних каналів між ними (у художній або метафоричній об'єктивації матеріалізовані як "портали"). Крім цього, "нечіткі сутності" як складники міфологічного простору, що переважно співвідносяться з безденотатними мовними знаками, входять до контекстуальних кластерів та мереж кластерів (як на рівні концептуалізації так і у матеріальному плані), що охоплюють денотати з "первинної" "реальної" реальності. Подібні взаємодії ми описуємо у термінах М. Гріффіна [11] як проривну та перехресну функції міфу: перша стосується проникнення "міфічного" кластеру до "реальної" реальності, а друга - навпаки, співвідноситься із проникнення фрагменту відомого нам світу до сфери міфічного. У цьому контексті наголосимо на відносності "ірреальності" або "фантастичності" таких процесів, адже попередній досвід людства свідчить про практики включення до сценаріїв за участю фрагментів кількох світів. При цьому "зустріч світів" накладає відбиток на зміст складників обох реальностей та впливає як на їхні параметричні характеристики так і на їхні концептуальні іпостасі (відповідно, змінюючи конфігурацію концептуальної картини світу суб'єкта інтерпретатора і відповідного соціуму). З цієї позиції розглянемо вербальні репрезентації концепту ЛІС. З одного боку, у традиційному розумінні відповідний денотат розуміється як сукупність землі, рослинності, в якій домінують дерева та чагарники, тварини, мікроорганізми та інші природні компоненти, що в своєму розвитку біологічно взаємопов'язані, впливають один на одного і на навколишнє середовище [4, с. 277]. Вказані ознаки становлять ядерну зону у поняттєвому шарі змісту концепту, при чому ознаки "локативність" та "дерева" ми визначаємо як предикати у базовій інхотативній пропозиції $X00$, що окреслюють сутність відповідного феномену. З іншого боку, ЛІС є об'єднанням ДЕРЕВ, внутрішньосистемні зв'язки між якими визначаються фрактальною мірністю [12]. Відповідно, з огляду на результати аналізу вербалізацій концепту-міфологеми СВІТОВЕ ДЕРЕВО [5, с. 167-170], зазначимо, що фрактально організований ЛІС є чимось більшим, ніж біоценоз у традиційному розумінні. Відзначимо також певну парадоксальність в усвідомленні людиною ролі ЛІСУ у взаємодії живих систем і культурних (у глобалізованому світі - цивілізаційних) стереотипів у ставленні до нього.

Передовсім, розглянемо базові значення, закодовані у назвах імені концепту, що співвідносяться з первинною (міфологічною) конфігурацією світу. Так, укр. *ліс*, рос. *лес*, блр. *лес*, ст.-слав. *лѣсъ*, сербохорв. *лѣјес*, словен. *les*, чes., словц. *les*, польск. *las*, в.-луж. *lěs*, н.-луж. *lěso* "лиственный ліс", полаб. *los* ~ да. *læs* "пасовисько", са. *leswe, lese*, а. діал. *leasow, lesew* "вигін" < "простір вкритий рослинністю" [3, Т.3, с. 266], що свідчить про традиційний підхід людини до ЛІСУ як джерела ресурсів / енергії.

Одноставно прийнятої реконструкції первісного значення не існує: якщо порівняння з грец. *άλσος* "дїброва" вважається некоректним (останнє співвідноситься з *άλτις* - назвою священної дїброви в Олімпії, то зв'язок з лит. *laiskas* "лист на дереві" видається більш вірогідним, з огляду на наявність значення типу дчes. *les, lesy* (мн.) "листва, пагінці" [7, Т 2, с. 85]. Відзначимо також версію **uloi-kos* (<*uel-* "дерти, рвати") [8, с. 252], яка уможливорює реконструкцію антропоцентричного сценарію "знищення / видобування [сировини]", або діалектично опозитарного екоцентричного сценарію "знищення [чужинця / чужорідного елемента]" > "очищення / впорядкування" як способу самоврегулювання відкритої системи (біоценозу, здатного до саморегуляції та самопідтримки). Остання версія демонструє аналогію етимологізації герм. **walp-*.

Відповідно, наголосимо на поєднанні протилежних смислів, що виникають при контекстуальних інверсіях значень герм. *walp-*: а. *wold* "пустош на пагорбі", да. *weald* "ліс", а. *Weald* регіон у південній Англії (пор. моделювання альтернативного світу - *Wold*, як частина *Rohan*), н. *Wald* "ліс", двн. *wald*, нід. *woud*, дсакс., дфриз. *wald*, шв. *vall* "пасовисько", дісл. *vollr* "поле, лука" < герм. **walpuz* "оберемок гілля, ліс" < і.е. **uel-* "рвати, смикати" [6, с. 582], тобто "простір, з якого дещо виривають". При цьому ознака "порожній / спустошений" проявляється у таких паралелях: лат. *vellere* "смикати, щипати", дірл. *folt* "волос", лит. *váltis* "колос вівсу", укр. *волом* "колос вівсу", протослов. **voltъ / *vultъ* ("дещо, що виривається") і, гіпотетично, зумовлена полісемантичністю і.е. **uel(ə)-* "волос, вовна" (геометрія складників ЛІСУ як системи) та і.е. **uel-* "рвати, смикати" [9]. Оскільки ЛІС за своєю природою не є порожнім, то подібні його номінації, ймовірно, вказують на смислову трансформацію "контейнер [необхідних ресурсів]" < "видобування [шляхом виривання]" < "джерело ресурсів, що

вичерпується", яка загалом віддзеркалює несумісність ЛЮДИНИ та відповідної екосистеми, а також споживацько-паразитичну іпостась ЛЮДИНИ як виду і суб'єкту діяльності.

Уявлення про дерева як базовий елемент лісу відображені у значенні "піднесений", що співвідноситься з кельт. *bior* "стовп, шампур" (звідси *biorach* "гострий"), ірл. *bior*, дірл. *bir*, вал. *ber*, корн., брет. *ber*, кельт. *beru-*; лат. *veru*; грец. *βαρνες* "дерева", лит. *gìré* "ліс" (пор. укр. *гора*) Мак 37. При цьому уявлення про "піднесеність" є основою синкретичних номінації ЛІСУ і ГОРИ: кельт. *frith* "густий ліс", ірл. *frith* "дике узгір'я" [13, с. 181].

Ця ж сема проявляється в значенні германських одиниць: протогерм. **barwa-z* "хвойний ліс" > дпівн. *bōr-r* "хвойне дерево", да. *bearu* (*bearu*), двн. *baro* "діброва, ліс" (пор. слов. **borъ*). В.В. Левицький пропонує два варіанти реконструкції і.е. основи: і.е. **bhar-s* "стирчати, випинати", або і.е. **bher-* "різати, обробляти гострим інструментом" [6, с. 91] - йдеться про метафтонімічне перенесення ознаки "гостра форма листя" (у вузькому сенсі при номінації хвойного лісу) або "гострий" = "піднесений / профільований", як висока рослинність, що імплікує увесь спектр асоціацій, пов'язаних з ознакою "гострий", серед яких потенційно ворожий, той що може різати / шкодити.

Імпліцитні асоціації, викликані семою "гострий", породжують значення, реалізовані у назвах ЛІСУ типу гел. *coille*, *coill* "ліс, деревина", ірл. *coill*, гел. (шотл) *coille*, дірл. *caill*, вал. *celli*, корн. *kelli*, < **kaldet-*, ~ *qla-*, *qela-* розщеплювати, бити" як у *cladh*, *claidheamh* [13, с.93].

Ці номінації, очевидно, споріднені з н. *Holz*, двн., свн. *holz*, дсакс., да., дпівн. *holt*, снід, нід, *hout*, а. *holt*, шв. *hult* ~ герм. герм. **hulta-*) грец. *κλάδος* "гілка", *κλαδαρός* "ламкий", лат. *clādēs* "поранення, шкода", дслов. *klada* "шматок дерева", укр. *колода* < і.-є. **kel(ə)-* (розширення *keləd*, *klād* "бити, різати" (<https://www.dwds.de/wb/Holz>, [9; 14, с. 546], синонімічної до і.е. **uel-* "рвати, смикати", що уможливорює дві реконструкції: 1) деревина як матеріал, результат рубання та 2) матерія (речовина, субстанція), здатна до здійснення удару, рубання, шкоди. Діалектично-амбівалентні інтерпретації семантики основи можливі за умови здійснення низки метафтонімічних та алюзивних співвіднесень, що відповідають імпліцитній каузативній логіці взаємодії різно-рангових об'єктів у просторах (світах) різної мірності. Пор. у цьому

контексті номінації, похідні від цієї ж основи: ірл. *claidim* "могила", кімр. *claddu*, брет. *claza* "копати", ірл. *clad*, сумг. *cladd* "рівчак, яма", кімр. *cleddyf* "меч", брет. *kleze* "меч" (лат. *gladius*), дірл., кімр. *coli*, брет. *koll* "вбивати, шкодити", ірл. *cellach* "війна", дісл. *hildr* "битва, валькірія", двн. *hiltia*, *hilta* "битва", гот. *halts*, дісл. *haltr*, двн. *halz* "кривий, поламаний" [14, с. 546-547].

Подальший асоціативно-каузативний ланцюг значень вказує на уявлення про певний глобальний катаклізм, що супроводжувався конфліктною взаємодією різних енергій, представлений як "битва дерев", пор. дескрипцію початку битви, у якій беруть участь різні породи дерев:

Pan swynhwyf godeu. // Y gobeith an godeu. // Dygottorynt godeu "коли дерева було залято, їхні надії у формі дерев, що привели до них дерева" [24, 57-59] (МАГІЯ уявляється як своєрідний "драйвер", що "керує" специфічними програмами / квантами енергії, метафорично уособленими у вигляді дерев).

Окрім "вертикального профілювання" ЛІСУ наголосимо на його "горизонтальній локалізації": да. *wudu*, *widu* "дерево, сукупність дерев, ліс", дпівн. *viðr*, дан., шв. *ved* "дерево, ліс", двн. *witu* "дерево" < протогерм. **widu-* < і.е. **widhu-* "tree, wood" (джерело для гел. *fiodh-* "дерево, деревина", дірл. *fid* "дерево, деревина"). У свою чергу, оскільки дпівн. *viðr*, а. *wide*, да., дсакс., дфриз. *wīd*, нід. *wijd*, н. *weit* < герм. *wīdaz* "широкий" < і.е. *ui-itos* "той що олзходиться, розгалуджується" [6, с. 602], припустимо також близькість герм. **widu-* і герм. *wīdaz* (обидва корені пов'язані з і.е. **ui-* із семантикою руху), що відображають уявлення про "експансію" і "фрактальну самоподібність" ЛІСУ як живої системи. Відповідно, якщо ДЕРЕВО (СВІТОВЕ ДЕРЕВО) є транслятором програми надсистеми (САКРАЛЬНОЇ СФЕРИ), то сукупність само подібних елементів із такою базовою функцією дозволяє ідентифікувати ЛІС як "вітальний процесор" (визначення релевантне з урахуванням домінантною у наші часи "комп'ютерної" концептуальної метафори як конфігуратора картин світу, а також з огляду на ізоморфізм структури процесора, що використовується в обчислювальній техніці, та структури ЛІСУ як біоценозу). З позицій міфосеміотики та лінгвокультурології такий "вітальний процесор" є МІСЦЕМ СИЛИ, що визначає його особливу роль у ритуальних, магічних і соціальних практиках різних етнічних груп.

Розширення у горизонтальному вимірі як властивість живої матерії (біоценозу) проявляється у номінації ЛІСУ типу дпівн. *skógr*, ісл. *skógur*,

норв, шв. *skog* [16, с. 497] < і.е. *(s)kek-*, *skeg-* "стрибати", "жвавий рух" [14, с. 922-923]. Подібна семантика вказує на здатність живої системи здійснювати "квантові стрибки", тобто, еволюціонувати. З позицій "наївної картини світу" ця сема віддзеркалює здатність живої матерії займати порожній постір (відповідний сценарій - "заростання пустоші чагарником / лісом"). Така властивість живої системи (пор. дірл. *scēn* "жах", *scochid* "відхиляється, просувається, добігає кінця", *dirousscoch* "перевищувати, виділятися", кімр. *ysgogi* "ворушитись", брет. *diskogella* "трясти, здригатись"; двн. *scehan* "поспішати, швидко рухатись", свн., н. *geschehen*) викликає низку асоціацій зі значеннями типу "темний", "жахливий", "небезпечний", пор. дпівн. *skuggi* "тінь", *sküggja*, *sküggva* "затінювати", *skugg-sjā* "дзеркало", *skūma* "темнішати", да. *scīa*, *sciwa* "тінь, темний", дсакс. *scio* "хмара", двн. *scuwo* "тінь", гот. **skugg* "дзеркало" < протогерм. **skiwja-n*, **skuwwēn*, *-oūn*; **skūm* =, < і.е. **(s)kewə-* (*-kh-*) "темний" (пор. лат. *obs(-)cūrus* "темний") [15], асоціативно ("той, що розширюється / виходить за межі" > "невідомий, темний") пов'язаний з і.е. *(s)kek-*, *skeg-*.

Пор. також н. *Tann* "вічнозелене дерево", двн. *tanna* "хвойне дерево", свн. *tanne*, дсакс. *danna*, нід. *danne* < герм. **danwō* ~ іє. **d^hanu-* / **d^honu-* "гнути, згинати" (можливо, стосовно форми рослин) Альтернативною версією є визнання розвитку назви з герм. **dan-* "деревина, чагарник" ~ дінд. *dhánu-* "піщана мілина, острів", *dhánvan-* "суха земля, пустеля" < іє. **d^hanue*, **d^hanu-* [9], що вказують на кліматичні умови існування лісів, фізичні характеристики ПРОСТОРУ. Із просторовими уявленнями пов'язана також одиниця а. *forest* "територія вкрита деревами, відмежована від інших для королівського полювання" < дфр. *forest* "ліс" (фр. *forêt*) < (?) лат. *forestem silvam* "зовнішня лісова територія", термін з капітулів Карла Великого на позначення королівських володінь" < (?) двн. *forst* < (?) лат. *foris* "зовнішній" [10], що, можливо, узгоджується з міфологічними уявленнями про МЕЖУ (специфічно організований ПРОСТІР) між різними світами. Сценарій ПОЛЮВАННЯ (аберація сценарію "використання ресурсів") вмотивовує також кельтські номінації типу гел. *aruinn* "ліс" < **ag-ro-ni-* ~ грец. *ἀγρᾱ* "мисливські угіддя" [13, с. 22].

У ході аналізу текстових вербалізацій концепту ЛІС ми виділяємо не лише його концептуалізовані онтологічні (а), функціональні (б), аксіологічні

(с) та просторові (d) ознаки (як результат когнітивних операцій, формалізованих у вигляді метафоричних, метонімічних, ілюзивних та оксиморонних моделей), але й ситуативні кванти концептуалізованої інформації, у яких ознаки різної якості переплітаються на основі імпліцитної каузації, об'єктно-суб'єктної або атрибутивної компліментарності, категоріальної суміжності або інклюзивності. Відповідно, у формалізованій моделі змісту концепту подаються кластери ознак різної природи, які, крім цього, що охоплюють фрагменти різних зон змісту концепту. Відповідно, модель демонструє "гіпертекстуальну" асиметрію структури концепту (у поняттєвому та лінгвокультурному вимірах), певним чином ізоморфної стосовно нелінійної фрактальності ЛІСУ як онтологічного явища. Отже, при текстовій реалізації номінації ЛІСУ віддзеркалюють наступні концептуалізовані ознаки фрагменту світу.

I. **Локативні** характеристики ЛІСУ ідентифікують його як ЗОВНІШНІЙ СВІТ (=d01) або ІНШИЙ СВІТ (=d02): *Kom þar ór runni // Rígr gangandi* "Тут з хащі Ріг з'явився" [29, 36]. При цьому ЛІС як ІНШИЙ СВІТ постає варіантом з множини світів, що вказує на їхній ізоморфізм, а саме, побудову на основі універсальних природо-відповідних закономірностей: *hvé viðr heitir, er vex fyr alda sonum, heimi hverjum í?* // *Alvíss kvað: "Viðr heitir með mönnum, // en vallarfax með goðum, // kalla hlíðþang halir, // eldi jötnar // alfar fagrlima, // kalla vönd vanir.*" як ліс зветься, що росте у різних світах? Альвіс сказав: Лісом зветься поміж людей, Гривою Поля поміж богів; називається Рослинністю Схилів у Хель, дровами у йотунів, у альвів - Гіллястий, зветься Прутами у ванів" [20, 27-28]. Як ІНШИЙ СВІТ, ЛІС репрезентує контрарно орієнтовану систему відносно впорядкованої реальності: *Austr sat in aldna // í Járnvíði sidila // ok fæddi þar Fenris kindir.* "сиділа стара у Залізному Лісі та породила там рід Фафніра" [34, 40].

ЛІС як локація постає також МЕЖЕЮ (=d03) між світами або просторовими сегментами відомого світу, перетин якої є умовою розгортання КВЕСТУ (індивідуального або "міжсистемного"): *Sköll heitir úlfr, // er fylgir inu skírleita goði // til varna viðar* Сколль зветься вовк, він біжить за сонцем до самого лісу" [25, 39], *Reið hann meir þaðan // myrkvan við* "поїхав тоді він крізь темний ліс" [29, 37], *Reið Konr ungr // kjörr ok skóga* "поїхав Кон молодий через темний ліс" [29, 46], *enn er Mvspellz synir // ríða Myrcviþ yfir, // veizta þv*

þa, vesall! hve þv vegr. "але коли сини Муспеля їхатимуть крізь Мюрквід, ти чекатимеш обеззброєний, жалюгідний" [28, 42] - зважаючи на природу "синів Муспеля", що атакують світи богів і людей, Мюрквід перебуває між Муспельхаймом і Асгардом, *Meuþar flugu sunnan myrkvið í gögnut* "Діви з півдня крізь Мюрквід летіли" [33, 1] - з огляду на гіпотетичну приналежність Вьолунда до Саамі, *myrkvið* виявляється фрагментом реального світу, регіоном у Швеції.

II. Серед базових **ОНТОЛОГІЧНИХ** параметрів ЛІСУ відзначимо метонімічно закодовану вітальну ознаку ДЕРЕВО - ДЕРЕВИНА = ЛІС (a01): *ne on fyrgeholt* "[не сховається] на горі вкритій деревами" БЕО1393, *ofer þæt hongiað hrinde bearwas* "згори нависали замерзлі дерева" [23, 1363], *he færinga fyrgenbeamas // ofer harne stan hleonian funde, wynleasne wudu* "він знайшов у відблиску порослий деревами пагорб над сивою скелею, страшний ліс" [23,1414-1416]. Локативні характеристики ЛІСУ отримують негативні аксіологічні конотації, оскільки співвідносяться з ворожим ЗОВНІШНІМ СВІТОМ: (a01|d01|→a01^{d01-c}). Наявність ДЕРЕВ (ДЕРЕВИНИ) зумовлює експліцитну наслідкову характеристику ЛІСУ "вразливий": *þæt him holtwudu helpan ne meakte* "та лісова деревина [супроти вогню ДРАКОНА] не допомогла" [23,2340].

Ознака НАДЗВИЧАЙНИЙ (=a02), ймовірно, вмотивована уявленнями про потойбічну природу ЛІСУ, що виникає з тіла хтонічної МІФІЧНОЇ ІСТОТИ: *baðmr ór hári* "лісом стало волосся (Іміра)" [25, 40]. Подальша вербалізація концепту ЛІС породжує низку асоціацій з концептами-міфологемами типу МАГІЯ, МІФІЧНА ІСТОТА, СИЛА, ДИВО та ін.: *Перше розуміння лісу перейшло до Волина від бабусі, яка зналася на лікуванні й чаклуванні* [18, с. 11], що дозволяє виділити концептуалізовану ознаку КОНТЕЙНЕР ЕНЕРГІЇ (=a03): *Никакая сила не превозможет буйную силу дерева, возросшего у перекрестья лесных троп и там же засохшего. Только Боги могли бы остановить ее.* [19, с.23].

ЛІС, що складається з ДЕРЕВ (провідників енергії), відповідно, розглядається як КОНТЕЙНЕР ЕНЕРГІЇ / МАГІЇ (=a03): *не гніви богів, лісових демонів і Тих, що все знають, Горино! Нас оберігає якась сила* [18, с. 22], *Arden's green magic must have softened that old vanity during my long absence...* [38, с.], що визначає як ознаки "надзвичайний" a02, "межа" d03

(об'єкт з достатнім енергетичним потенціалом для розмежування матеріальних та енергоінформаційних утворень рівної природи, різних світів, або для протистояння шкідливому впливу зовнішнього світу: *The Grove of the Unicorn lies in Arden to the southwest of Kolvir... While Garnath had been cursed, burned, invaded, and fought through in recent years, the adjacent highlands stood unmolested* [36, 163], так і функціональну ознаку b02 (суб'єкт впливу).

ЛІС - ПЕРСОНІФІКОВАНА / РОЗУМНА СУТНІСТЬ (=a04): *He was out in the first shy green of spring, when the forests woke and grew clamorous with returning birds* [21, с.16].

III. Серед **функціональних** ознак ЛІСУ виділимо роль пасивного суб'єкта як РЕСУРСУ (для людини) (=b01), реалізовану в текстах різних жанрів у різні історичні періоди: *Í vindi skal við höggva* "ліс рубай під час вітру" [26, 82], *Et subvertentur condensa saltus ferro; et Libanus cum excelsis cadet* "І буде обтята навколо залізом гущавина лісу, і Ліван упаде від Могутнього!" [34, Isaiah, 10:34], *et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abietes illius, et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.* "і зрубаю його високі кедри і деякі ялини, й перетну його межі, ліс Кармель" [34, Isaiah,37-24]; *succidit cedros, tulit ilicem, et quercum, quæ steterat inter ligna saltus; plantavit pinum, quam pluvia nutrit* "він рубає кедри й дуби, для себе зміцнює дерева лісу: він саджає ясен і дощ його живить" [34, Isaiah,44:14].

ЛІС - АКТИВНИЙ СУБ'ЄКТ / ДЖЕРЕЛО ВПЛИВУ (=b02): Люди, які жили в оточенні лісів, були худорляві й недовірливі [17, с. 104], *Все будеи бачити інакше, так, як увесь лісовий і озерний люд* 67, *I am strong here in Arden. Here, I can take anything he can throw at me* [37, с. 97].

ЛІС - СЕРЕДОВИЩЕ ІСНУВАННЯ (=b03): *Misit rex, et solvit eum; princeps populorum, et dimisit eum* "ти приносиш темряву і вона стає ніччю, в якій скрадаються лісові звірі " [35, Psalm 104,104:20], *the Wood-elves lingered in the twilight of our Sun and Moon but loved best the stars; and they wandered in the great forests that grew tall in lands that are now lost* [31, с. 166], *'Fangorn, Finglas, Fladrif, aye, aye,' he sighed. 'The trouble is that there are so few of us left,' he said turning towards the hobbits. 'Only three remain of the first Ents that walked in the woods before the Darkness: only myself, Fangorn, and Finglas and Fladrif – to give them their Elvish names* [32, с. 91], *They say he met vampires in the Black*

Forest and there was a nasty bit o' trouble with a hag – never been the same since. [30, с. 68], *пожертв богам і лісовим духам* [18, с. 19], *ми знаємо Ліс і його володарів й демонів* [18, с. 21], *Often he would be out in the forest to speak with the little folk who lived in it, humble gnomes with gray and brown clothes and long stocking caps and the men's beards hanging to their waists.* [21, с. 13], *the great forest in which stood the Erlking's castle* [21, с. 21], *shy, flitting forest elves, clan by clan* [21, с. 88]. При вказівці на зв'язок МІФІЧНОЇ ІСТОТИ з ЛІСОМ він перетворюється на її вербалізовану родову ознаку: *частина дівчат була русокоса – це степові віли-мавки, а частина темнокоса – це лісові віли* [18, с. 234]. Іншим варіантом подальшого трансформації ознаки b03 є набуття нею "соціального забарвлення".

ЛІС - ЕВЕНТИВНА ЛОКАЦІЯ (=b04), тобто, простір для розгортання міфологічних сценаріїв: *Только у нас парень не врагов по лесу водил, а Морану Смерть таскал на плечах* [19, с. 399], «*Sunnan em ek kominn // at segja spjöll þessi: // Sviðin er öll in mæra // Myrkviðar heiðr, // drifin öll Godþjóð gumna blóði.* "З півдня я прибув, з такими новинами: палає ліс, що зветься Мюрквід, земля готів залита кров'я" [27, 19].

ЛІС - СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН, що проявляється як НАЗВА КРАЇНИ (=b05), вербалізованого родового маркера народу, що в ньому мешкає: *But help came swiftly; for Bard at once had speedy messengers sent up the river to the Forest to ask the aid of the King of the Elves of the Wood* [31, с. 252]; *About midday the banners of the Forest and the Lake were seen to be borne forth again.* [31, с. 273], *"In the name of Esgaroth and the Forest," one cried, "we speak unto Thorin Thrain's son Oakenshield,* [31, с. 265].

У контексті соціальних відносин ЛІС також концептуалізується як ТОВАР / СПАДОК (=b06) *"Hrís þat it mæra, // er Myrkvið heita, // gröf þá ina helgu, // er stendr á Godþjóði,* "(хочу) ліс відомий, що Мюрквід зветься, могили на священній готській землі" [27, 10], що, з одного боку, є розширенням ознаки "ресурс", а з іншого - складником сценарію "захоплення здобичі / грабунок"

IV. Серед аксіологічних ознак, акцентуєваних при номінації ЛІСУ в різних контекстах, відзначимо такі концептуальні структури:

ЛІС - РЕПУТАЦІЯ (=c01): *"Well, here is Mirkwood!" said Gandalf. "The greatest of the forests of the Northern world* [31, с. 135], *hrís þat it mæra, // er*

meðr Myrkvið kalla "знаний ліс, що зветься Мюрквід" [22, 5], а РЕПУТАЦІЯ постає як кластер ознак типу "великий", "давній", "відомий", "таємничий" (=c01_{n+}): *'Yes, it is old,' said Aragorn, 'as old as the forest by the Barrow-downs, and it is far greater. ... Yet Fangorn holds some secret of its own. What it is I do not know.'* [32, с.52], переважно як наслідок реалізації ознак a02 та a03.

Водночас, ЛІС може мати негативну репутацію типу: *"Is there no end to this accursed forest?" said Thorin* [31, с. 147], та уявляється як ДЖЕРЕЛО НЕБЕЗПЕКИ (=c02): *Hlöðr var þar borinn // í Húnalandi // saxi ok með sverði* "Хльод народився у землі гунів [у священному лісі], з ножом і мечем [27, 2]-ознака утворює асоціативний кластер з d02.

ВОРОЖИЙ, СТРАШНИЙ (=c03): *tales of the wild lands on this side of the mountains, and especially of the dark and dangerous wood, that lay outstretched far to North and South a day's ride before them, barring their way to the East, the terrible forest of Mirkwood.* [31, с. 125], *"But your way through Mirkwood is dark, dangerous and difficult," he said .* [31, с. 129].

У лінійному записі абстрактно-логічна модель змісту концепту ЛІС виглядає наступним чином. У моделі концептуалізовані ознаки різних типів представлені як пропозиції, а зв'язки між ними окреслено операторами: $\wedge$ – ад'юнкція, $\vee$ – диз'юнкція, $\neg$ – заперечення, $\rightarrow$ – імплікація, $\Leftrightarrow$ – предикація. Так, $M = \{ [(X00 \Leftrightarrow |a01 \rightarrow b01| \wedge a02 \wedge d02 \overset{|\rightarrow c02 \vee c03|}{\wedge} b03) \wedge |d01 \overset{|\rightarrow c02 \vee c03|}{\vee} d03 \overset{|\rightarrow c02 \vee c03|}{\wedge} a03 \overset{|\rightarrow a02 \vee d03 \vee d02|}{\wedge} b02 \wedge b04 \wedge c01 \wedge a03] \wedge b05 \wedge b06 \}$

У графічному вигляді дистрибуція пропозицій у зонах змісту концепту виглядає наступним чином (Див. Рис 1.).

Таким чином, якщо ДЕРЕВО, насамперед, СВІТОВЕ ДЕРЕВО розуміється як "вісь", що визначає "базову траєкторію реалізації програми поступу системи" (світу) і поєднує реальність астрофізичного плану (з відповідним набором енергій і матерії) як "сакральну сферу", носія паттерну розвитку, та емпірично досягну реальність (систему, світ людей і рівнорангові кластери світів) та підсистеми (світи елементарних часток, хвиль та енергій), то сукупність дерев (основу ЛІСУ) як фрактальну іпостась прототипового ДЕРЕВА можна інтерпретувати як "локалізований контейнер енергій". З позицій міфопоетики останній постає як "місце сили". Звідси - традиційні для архаїчних етносів Європи ритуальні практики, що розгортаються у священних дібровах, специфічний статус дерева та його

сакралізовані властивості. Водночас, отримуємо підтвердження наявності певної "системної похибки" у кодї власне ЛЮДИНИ. Якщо вона є фрактальною копією надсистеми, створеною "за образом та подібністю" до САКРАЛЬНОЇ СФЕРИ/ БОГА (під останніми розуміємо ПРИРОДУ та природо-відповідні універсальні закони взаємодії відкритих систем), то поведінка ЛЮДИНИ у значній кількості випадків є самодеструктивною і не відповідає природним закономірностям буття. Це проявляється в особливостях концептуалізації та номінації концепту ЛІС: усвідомлюючи його важливість для власного життя, ЛЮДИНА, тим не менше, розуміє його як РЕСУРС, ДЕЩО, ЩО ІСНУЄ ДЛЯ НИЩЕННЯ І СПОЖИВАННЯ, ДЖЕРЕЛО НЕБЕЗПЕКИ, ЕЛЕМЕНТ ВОРОЖОГО СВІТУ.

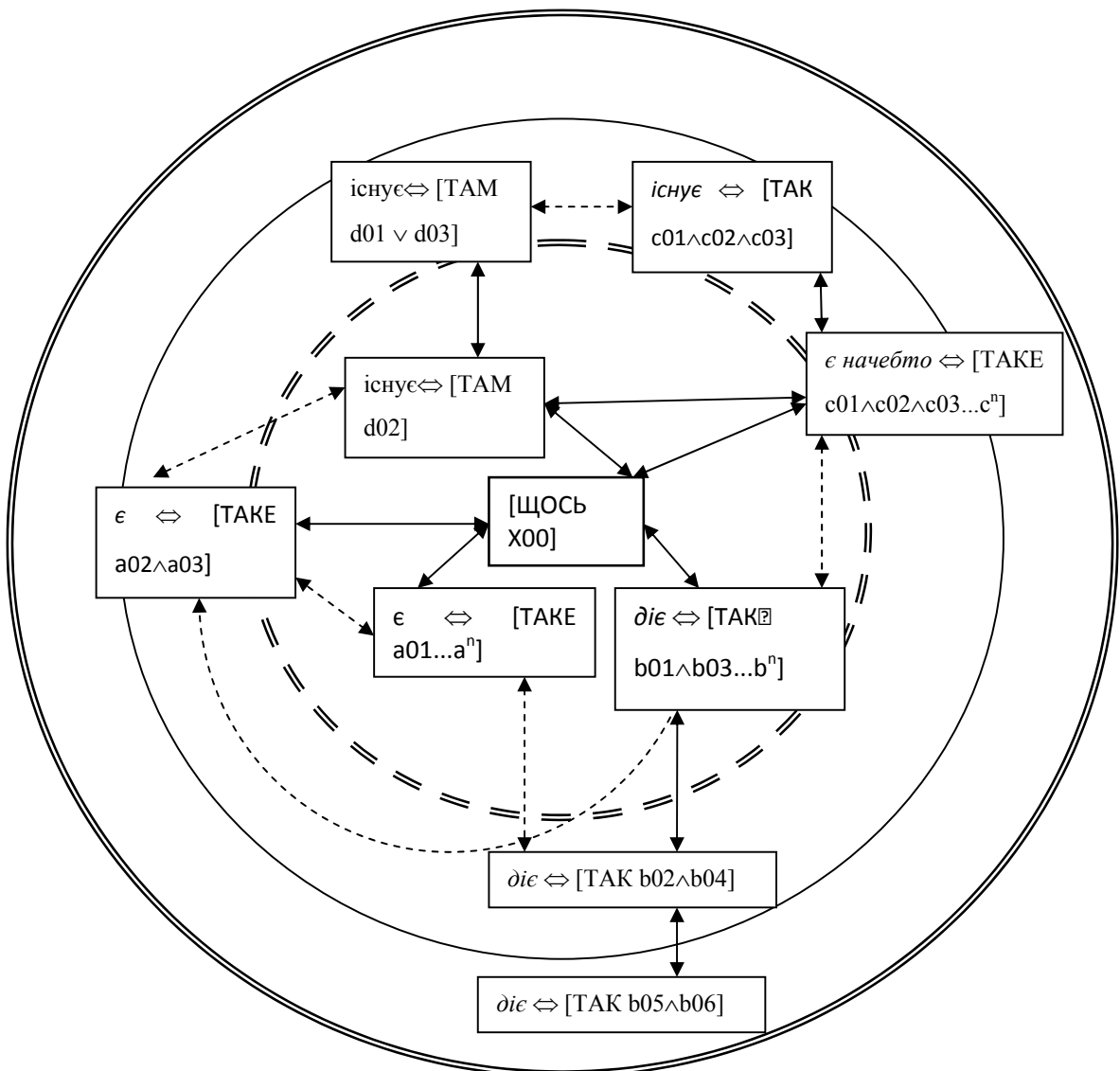

Рис.1. Дистрибуція пропозитивних елементів у змісті вербалізованого концепту ЛІС

Загалом, у контексті множинних альтернативних світів, створюваних засобами різних мов, ЛІС впливає на перебіг КВЕСТУ, оскільки 1) сам по собі як біоценоз і ландшафт (специфічно сконфігурований ПРОСТІР з особливим енерго-обміном) визначає маршрут ПОДОРОЖІ суб'єкта, або вносить зміни до нього; 2) співвідноситься з особливими класами живих істот, що належать до різних планів реальності; є середовищем мешкання міфічних істот (переважно ворожих до ЛЮДИНИ), що імплікують підсценраї СУТИЧКА (частина ВИПРОБУВАННЯ і передумова ТРАНСФОРМАЦІЇ суб'єкта квесту) і змінюють траєкторію ПОДОРОЖІ; 3) становить місце СИЛИ, концентратор енергії, що сприяє трансформації суб'єкта і об'єктів; 4) формує контур певного світу; 5) буває "зачарованим", тобто, об'єктом енергетичного впливу, або має власний значний енергетичний потенціал.

Перспективним є інтегративне дослідження вербальних репрезентацій складників світів різного ступеня реальності як основи вторинних міфологій і субкультур.

Список літератури

1. Бялик В. Антропологічний зміст інформаційної мовної картини світу / Василь БЯЛИК // Наукові записки. – Серія : філологічні науки. – Вип. 146. – Кропивницький: Видавець Лисенко В.Ф. – 2016. – С. 3 - 8.
2. Буниятова И.Р. Текст или дискурс : вот в чем вопрос // Studia Philologica. - Вип.6. – К. : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – С. 3–9.
3. Етимологічний словник української мови : В 7 томах / Укл. Болдирев Р. В. та ін. – К. : Наукова думка. – 1982 – 2006. – Т. 1–5.

4. Жолкевський П. Ф. Економіко-екологічна оцінка лісових ресурсів / Науковий вісник, 2004. – Вип. 14. – С. 277–283.
5. Колесник О.С. Мова та міф у вимірі міждисциплінарних студій : Монографія / О. С. Колесник. – Чернігів: Десна-Поліграф, 2016. – 240 с.
6. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / В. В. Левицкий. – Винница : Нова книга, 2010. – Т.1. – 610 с.
7. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка / М. Фасмер; [пер. с нем. и доп. О.Н Трубочева] : В 4-х т. – М. : Прогресс, 1964. – 1973.
8. Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд. / Ред. О.Н. Трубочева. - Вып. 14. - М. : "Наука", 1987. - 271 с.
9. DWDS Etymologisches Wörterbuch. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.dwds.de/>
10. Etymological Dictionary of Modern English / Ed. by D. Harper. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>
11. Griffin M. Mythic spacetime / Michael Griffin // Journal of Literary Semantics. – 2000. – №1. – Vol. 29. – P. 61–74.
12. Mandelbrot B.B. The fractal geometry of nature. Updated and augmented / Benoit B. Mandelbrot. - New York : W. H. Freeman and Company, 1983. - 469 p.
13. McBain A. An Etymological Dictionary of the Gaelic Language / Alexander. A. McBain, LL.D. – Stirling : Eneas MacKay, 1911. – 426 p.
14. Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – [Bern : Francke](#). – 1959. – 1183 S.
15. StarLing database server / S. Starostin, G. Bronnikov, Ph. Krylov. – 1998-2012. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://starling.rinet.ru>
16. Vries de, J. Altnordisches etymologisches Wörterbuch / Jan de Vries. – Leiden : Brill, 1962. – 686 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

17. Дяченки Марина та Сергій. Брамник / Марина та Сергій Дяченки. – К. : Джерела М, 2005. – 288 с.
18. Покальчук Ю. Озерний вітер / Ю. Покальчук. – Харків : Книжковий клуб, 2008. – 238 с.
19. Семенова М. Волокодав / М. Семенова. – М. : Олма-Пресс, 1998. – 640 с.
20. Alvíssmál. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://etext.old.no/Bugge/alviss.html>

21. Anderson P. The Broken Sword / Paul Anderson. – N.Y. : Ballantine Books, 1981. – 207 p.
22. Atlakviða in grœnlenzka . – [электронный ресурс]. – режим доступа : <http://norse.ulver.com/src/edda/atlak/index.html>
23. Beowulf . – [электронный ресурс]. – режим доступа : http://www.sacred-texts.com/neu/ascp/a04_01.htm
24. Cad Goddeu. – [электронный ресурс]. – режим доступа : <http://www.maryjones.us/ctexts/t08w.html>
25. Grímnismál. [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etext.old.no/Bugge/grimnis.html>
26. Havamál. – [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etext.old.no/Bugge/havamal.html>
27. Hlödskviða. – [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://norse.ulver.com/src/edda/hlod/on.html>
28. Lokasenna. – [электронный ресурс]. – режим доступа: <http://etext.old.no/Bugge/lokasenn.html>
29. Rigspula. – [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://etext.old.no/Bugge/rigstula.htm>
30. Rowling J. K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone / J. K. Rowling. – N.Y. Scholastic, 1999. – 312 p.
31. Tolkien J.R.R. The Hobbit / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 1999. – 304 p.
32. Tolkien J.R.R. The Two Towers / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 2000. – 415 p.29.
33. Völundarkviða . – [электронный ресурс]. – режим доступа : <http://norse.ulver.com/src/edda/volund/index.html>
34. Völuspá. – [электронный ресурс]. – режим доступа : <http://etext.old.no/Bugge/voluspa/>
35. Vulgate (Latin). – [электронный ресурс]. – режим доступа : <http://www.sacred-texts.com/bib/vul/index.htm>
36. Zelazny R. Sign of the Unicorn / Roger Zelazny. – N.Y.: Avon Books, 1975. – 192 p.
37. Zelazny R. The Hand of Oberon / Roger Zelazny. – N.Y. : Doubleday, 1976. – 181 p.

38. Zelazny R. *The Courts Of Chaos*/ Roger Zelazny. – N.Y. Avon Books, 1978. – 189p.

Bibliography in transliteration

1. Bialyk V. Antropolohichniy zmist informatsiynoyi movnoyi kartyny svitu / Vasyl Bialyk // *Naukovi zapysky*. - Seriya : philolohichni nauky. - Vyp. 146. - Kripyvnytskyi: Vydavets Lysenko V.F., 2016. - S. 3 - 8.
2. Buniyatova I.R. *Tekst ili diskurs: vot v chem. vopros* // *Studia Philologica*. - Vyp.6. - K. : Kyiv. Un-t im. B. Hrinchenka, 2016. - S. 3-9.
3. *Etymolohichniy slovnyk ukrayinskoyi movy : V 7 tomakh* / Ukl. Boldyrev R.V. ta in. – K. : naukova dumka. – 1982 – 2006. – T. 1–5.
4. Zholkevskiy P.F. *Ekonomiko-ekolohichna otsinka lisovykh resursiv / naukovyi zbirnyk*, 2004. – Vyp. 14. – S. 277–283.
5. Kolesnyk O.S. *Mova ta mif u vymiri mizhdystsyplinarnykh studiy: Monografiya* / O.S. Kolesnyk. – Chernihiv: Desna-Poligraf, 2016. – 240 s.
6. Levitskiy V.V. *Etimologicheskii slovar germanskikh yazykov* / V.V. Levitskiy. – Vinnitsa : Nova Knyha, 2010. – T.1. – 610 s.
7. Fasmer M. *Etimologicheskii slovar russkogo yazyka* / M. Fasmer; [per. s nem. i dop. O.N. Trubachova] : V 4 t. – M. : Progres, 1964. – 1973.
8. *Etimologicheskii slovar slavianskikh yazykov. Praslavianskiy leksicheskiy fond.* / Red. O.N. Trubachova. - Vyp. 14. - M. : Nauka, 1987. - 271 s.
9. DWDS *Etymologisches Wörterbuch*. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.dwds.de/>
10. *Etymological Dictionary of Modern English* / Ed. by D. Harper. – [електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.etymonline.com>
11. Griffin M. *Mythic spacetime* / Michael Griffin // *Journal of Literary Semantics*. – 2000. – №1. – Vol. 29. – P. 61–74.
12. Mandelbrot B.B. *The fractal geometry of nature. Updated and augmented* / Benoit B. Mandelbrot. - New York : W. H. Freeman and Company, 1983. - 469 p.
13. McBain A. *An Etymological Dictionary of the Gaelic Language* / Alexander. A. McBain, LL.D. – Stirling : Eneas MacKay, 1911. – 426 p.
14. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* / Julius Pokorny. – Bd. 1–2. – [Bern : Francke](#). – 1959. – 1183 S.
15. *StarLing database server* / S. Starostin, G. Bronnikov, Ph. Krylov. – 1998-2012. – [електронний ресурс]. – режим доступу : <http://starling.rinet.ru>
16. Vries de, J. *Altnordisches etymologisches Wörterbuch* / Jan de Vries. – Leiden : Brill, 1962. – 686 S.

Dzherela illiustratyvnoho materialu

17. Diachenko Maryna ta Serrhiy. *Bramnyk* / Maryna ta Serrhiy Diachenko. – K. : Dzherela M, 2005. – 288 s.
18. Pokalchuk Y. *Ozernyi viter* / Y. Pokalchuk. – Pharkiv : Knyzhkovyi klub, 2008. – 238 s.

19. Semenova M. Volkodav / M. Волокодав. – M. : Olma-press, 1998. – 640 s.
20. Alvíssmál. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/alviss.html>
21. Anderson P. The Broken Sword / Paul Anderson. – N.Y. : Ballantine Books, 1981. – 207 p.
22. Atlakviða in grœnlenska. – [electronic source]. – access mode: <http://norse.ulver.com/src/edda/atlak/index.html>
23. Beowulf. – [electronic source]. – access mode : http://www.sacred-texts.com/neu/ascp/a04_01.htm
24. Cad Goddeu. – [electronic source]. – access mode: <http://www.maryjones.us/ctexts/t08w.html>
25. Grímnismál. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/grimnis.html>
26. Havamál. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/havamal.html>
27. Hlöðskviða. – [electronic source]. – access mode: <http://norse.ulver.com/src/edda/hlod/on.html>
28. Lokasenna. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/lokasenn.html>
29. Rigspula. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/rigstula.htm>
30. Rowling J. K. Harry Potter and the Sorcerer's Stone / J. K. Rowling. – N.Y. Scholastic, 1999. – 312 p.
31. Tolkien J.R.R. The Hobbit / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 1999. – 304 p.
32. Tolkien J.R.R. The Two Towers / J.R.R. Tolkien. – N.Y. : Ballantine Books, 2000. – 415 p.29.
33. Völundarkviða. – [electronic source]. – access mode: <http://norse.ulver.com/src/edda/volund/index.html>
34. Völuspá. – [electronic source]. – access mode: <http://etext.old.no/Bugge/voluspa/>
35. Vulgate (Latin). – [electronic source]. – access mode:<http://www.sacred-texts.com/bib/vul/index.htm>
36. Zelazny R. Sign of the Unicorn / Roger Zelazny. – N.Y.: Avon Books, 1975. –192 p.
37. Zelazny R. The Hand of Oberon / Roger Zelazny. – N.Y. : Doubleday, 1976. – 181 p.
38. Zelazny R. The Courts Of Chaos/ Roger Zelazny. – N.Y. Avon Books, 1978. – 189p.